

Olavi Eronen: Kuuro- mykkänä Australiassa

Melbourne 1996. 152 s.

Edesmennyt ystäväni Mauno Hentilä sanoi minulle kerran Canberrassa, että hänen elämänsä onnellisinta aikaa oli ensimmäinen vuosi Australiassa. Ei ollut ongelmia ja murheita, kun ei ymmärtänyt maan kieltä. Silti työt sujuivat hyvin suomalaisessa kirvesmiesporukassa. Mutta Olavi Eronen kokemukset olivat erilaisia.

Hänen tarinansa on yksi tuhansien 1960-luvulla Australiaan muuttaneiden suomalaisten kokemusten joukossa. Tuolloin syinä muuttoon olivat sekä Suomen heikko taloudellinen tilanne että Australian valtion värväystoiminta. Joensuulaisen nuoren perheen viiden vuoden ensimmäinen kausi Australiassa sijoittui vuosiin 1961–66. Matka alkoi syksyllä 1961 laivalla Turusta Tukholmaan ja sieltä edelleen Englantiin, missä noustiin Australiaan menevään Stratheden-nimiseen laivaan.

Matka Australiaan suuressa valtamerialuksessa oli seikkailua – varsinkin perheen 9- ja 8-vuotiaille pojille. Reitti kulki Suezin kanavan kautta Punaisellemerelle ja edelleen Intiaan ja Ceyloniin. Ensimmäinen tuntuma Australiaan saatiin Fremantlen satamassa, mutta kesti vielä muutama päivä ennen kuin pieni suomalaisjoukko jäi laivasta Melbourneen satamassa. Öisellä juna-matkalla Melbournesta sisämaahan kuunvalo valaisi auringon ruskeaksi polttamat kumpareet, jossa siellä täällä yksinäinen eu-

kalyptuspuu tai palanut kanto törötti. Alburyn asemalla oli vastassa suomenkielinen nainen ja matkalaiset vietiin bussilla Bonegilan siirtolaisleirille.

Seuraavana aamuna opittiin leirin ohjelmat ja aikataulut sekä tutustuttiin asumuksiin. Parakit olivat aaltopellistä tehtyjä rakennuksia, jotka päivällä olivat kuumia ja yöllä kylmiä. Pakollista kielikoulua oli pari tuntia päivässä. Muu aika kului lähellä olevan Hume-järven rannalla tai lähikaupungeissa Alburyssa ja Wodongassa. Tavattiin myös aikaisemmin maahan tulleita sukulaisia ja tuttavja. Jouluaattona laitettiin nuotio järven rantaan ja paistettiin kanipaisti pekonin kanssa jouluillalliseksi.

Vuodenvaihte on loma-aikaa Australiassa ja silloin on vaikea löytää työtä. Tarmokkaat ja jo vähän kieltä osaavat lähtivät etsimään työtä omin päin. Olavi Eronen ensimmäinen työpaikka oli omakotitalon perustuksen kaivuuta. Keskikesän kuumuus oli tukahduttava, lämpöä montussa ainakin 50 astetta auringon porottaessa suoraan pään päällä. Jotta ei tarvitsisi kärventyä auringossa, Eronen päätti hakeutua omalle alalleen, teurastajaksi.

Työpaikka löytyikin Yanco-nimisessä kylässä olevasta teurastamosta. Ensimmäinen yllätys oli se että työkalut, puukko ja teroitinrauta, olisi pitänyt omistaa itse. Nautojen teurastus oli Eroselle tuttua, mutta lammaspuolella suomalainen ei pärjännyt australialaisille. Kolmen viikon koeajan lopulla käsi luisti puukonkahvan yli terään, joka leikkasi kämmenen auki. Sairaalassa käteen neulottiin 24 tikkiä ja kynän ja sanakirjan avulla potilas yritti

saada itsensä ymmäretyksi. Yksi sairaanhoito-oppilas näki paljon vaivaa yrittäen opettaa suomalaiselle englantia piirtämällä.

Parannuttuaan ja saatuaan Suomesta tilaamansa kaksi nylkypuukkoa, Eronen pääsi taas töihin ja sai perheen luokseen, kun asunto järjestyi vanhasta kanalasta tehdystä mökistä. Päivä paistoi seinistä läpi ja avoimesta savupiipusta tulivat moskiitot sisään öisin. Ensimmäinen yö nukuttiin lattialla, kunnes saatiin käytettyjä huonekaluja. Uusia ystäviä alettiin saada lähinnä toisista siirtolaisista, mutta muita suomalaisia ei pienellä paikkakunnalla ollut. Kun ilmat kylmenivät ja Brisbanesta oli tuttavilta saatu kirje mahdollisuuksista löytää sieltä työtä, niin ei muuta kuin parin viikon kuluttua perhe junaan ja kohti aurinkoista Queenslandia.

Kyllähän Brisbanen suuressa kaupungissa teurastajia tarvittiin, ja asuntokin löytyi pian. Uutta oli ammattiliiton suuri valta ja usein toistuvat työnseisähdykset. Vapaa-aikoina tutustuttiin uuteen kotikaupunkiin. Kun vaimo pääsi töihin ompelutehtaalle, oli perheellä varaa hankkia ensimmäinen auto, jolloin päästiin tutustumaan ympäristöön laajemmin. Kielikoulua käytiin kaksi kertaa viikossa, vaikka opiskelu tuntui olevan paikallaan polkemista. Brisbanen suomalaisten suosittu kokoontumispaikka oli Embassy-hotellin takahuone, missä siirtolaisveteraani Nestori Karhula auttoi uusia suomalaisia sopeutumaan Brisbaneen ja Australiaan. Hän nautti suurta kunnioitusta pyytteettömästä auttamisestaan suomalaisten kieli- ym. vaikeuksissa.

Töiden vähennyttyä teurastamolla sesongin mentyä ohi, Eronen lähti toverinsa kanssa sokेरifarmille Pohjois-Queenslandiin. Tullyssa Oiva Hyytisen farmilla Eronen sai kokeilla suomalaisten aikoinaan suosimaa sokेरiruoa hakuuta. Ensimmäisen päivän rajun hakkuun jälkeen Erosetta ei ollut pellolle lähtijäksi, hyvä kun sängystä pääsi ylös. Sokेरiruoa piikkien jäljistä tuli iholle pahoja tulehduksia, samoin mehiläisten pistoksista. Kun käsi ei tahotonut parantua, päätti Eronen palata takaisin Brisbaneen. Mutta kun työtä Brisbanesta ei löytynyt, alkoi kaivostyö houkutelulla. Taas perhe autoon ja suunta kohti 2160 kilometrin päässä olevaan kaivoskaupunkia, Mount Isaa, joka oli 1960-luvulla merkittävä suomalaiskeskus. Sinne ajo hiekkatietä oli siihen aikaan vielä seikkailu. Ei ollut tienviittoja ja välillä auto juuttui liejuun, mutta perille päästiin lyijyn, kuparin ja hien kaupunkiin. Perinteisesti suomalaisilla oli täällä hyvä maine ja parin viikon kaivoskoulun jälkeen Olavi Eronen oli valmis työhön maan alle 850 metriä syvään kuiluun. Kaivostyö oli tuohon aikaan vielä kovin raskasta ja vaarallista, mutta palkatkin olivat hyviä.

Vapaa-aikaansa monet suomalaiset viettivät Mount Isa -hotellissa, jonka pitkä baaritiski tunnettiin nimellä Mannerheimin linja. Kun kaivoksessa oli vuorotyö, aina linjalla tapasi jonkun suomalaisen. Suomalaisen seuran talolla oli vilkasta toimintaa, siellä tanssittiin ja esitettiin näytelmiä. Kun suomalainen seurakuntakin aloitti toimintansa Voitto Pokelan johdolla, Mount Isa oli elävä ja monipuolinen suomalais-

keskus. Asuttuaan vuokralla muutaman kuukauden Eroset otivat pankkilainalla pienen mökin, jonka kunnostamisessa riitti työtä. Erosen perheen elämä vaikiintui. Pojat viihtyivät hyvin ikäistensä seurassa ja perheeseen syntyi kolmas poika.

Mutta pilviä nousi taivaalle, kun ammattiliitto alkoi näytellä muskeleitaan kaivoksessa. Vaadittiin palkankorotuksia lähinnä maanpinnalla työskenteleville. Tämä lakko, jota johti Pat Mackie, tunnetaan hyvin Mt Isan ja Australian historiassa. Lakon pitkittyessä monet suomalaisetkin lähtivät kaivoskaupungista. Joulun jälkeen myös Olavi Eronen liittyi Tasmaniaan Roseburyn kaivokselle lähtevään ryhmään. Perheet jätettiin Mt Isaan. Työtä löytyikin suomalaisille ja Olavi Eronen ihastui vihreään saareen.

Kun Mount Isasta saatiin tieto lakon päättymisestä, Tasmaniaan menneet kaivosmiehet palasivat perheittensä luokse. Vietnamin sodan takia kuparin hinta maailmalla nousi huippuunsa. Entiset työntekijät otettiin takaisin – paitsi ns. mustalle listalle joutuneet. Mutta työn vaarallisuus ja onnettomuudet alkoivat arveluttaa Olavi Erosta. Myös Suomi-Seuran toiminta oli lakon seurauksena häiriintynyt. Osa niistä suomalaisista, jotka eivät päässeet takaisin kaivokseen, muutti Suomeen tai muualle – tai ryhtyivät rakentajiksi Mount Isassa. Kun Australiassa alettiin suunnitella nuorten miesten pako-ottoa armeijaan sotimaan Vietnamissa, monet alkoivat harkita paluuta Suomeen.

Erosetkin panivat talonsa myyntiin, ja kun ostaja vihdoinkin löytyi, voitiin sanoa jäähyväiset

Australialle. Laivan lähtiessä Melbournesta Eronen tilitti kokemuksiaan Australiassa. Hän oli kiitollinen siitä, että oli selvinnyt elossa ja terveenä raskaasta ajasta. Perhe oli lisääntynyt yhdellä jäsenellä ja maailmaa oli nähty laajasti. Arvostus syntymämaata ja suomen kieltä kohtaa oli kohentunut. Tuntui turvalliselta olla paluumuuttaja, vaikka samat raskaat työt odottivat Suomessa. Rahaakin oli enemmän kuin Suomesta lähdettäessä. Heti Helsingistä ostetulla Moskvitsh Elitelillä kelpasi palata Joensuuhun.

Australian kävijöille ja maasta kiinnostuneille Olavi Erosen kirja on mielenkiintoista luettavaa. Toivottavasti yhä useammat Australian suomalaiset alkaisivat julkaista muistelmiaan muidenkin iloksi. Mutta mikä sai Erosen perheen muuttamaan uudelleen Australiaan – tällä kertaa Tasmaniaan vihreälle omenasaarelle? Siitä kuulemme ehkä myöhemmin. Onko niin että kerran siirtolainen – aina siirtolainen?

Olavi Koivukangas

K-G Olin: Alaska

Del 1 Ryska tiden, Del 2 Guldrushen, Del 3 Namnlistan. Jakobstad, Ab Olimex OY, 1995-1996. (280+264+142 sidor).

K-G Olin har tidigare gjort sig känd för populärt skrivna böcker om våra landsmän i fjärran länder, tre arbeten som behandlat våra första amerikafarare, våra första västindienfarare och öden och äventyr bland finländare i Latinamerika. Nu har han utkommit med tre volymer som alla be-

handlar Alaska. *Namnlistan* – den sista volymen – bär under rubriken ”Vad gjorde farfar i Alaska?” och upptar omkring 6.000 namn på personer som på något sätt haft kontakt med Alaska (huvudsakligen före första världskriget). Hänvisningar finns till den mångfald av källor som förteckningen bygger på. Namnlistan är sålunda en guldgruva inte minst för släktforskare.

Olin skriver inte med vetenskapliga ambitioner men hans framställning bygger på ett mycket digert källmaterial som presenteras i slutet av de båda textvolymerna. Olin har arbetat mycket ambitiöst och gått igenom allt tillgängligt material både i Finland och på flera ställen i Amerika. Den enda luckan är väl de källor som kan finnas i ryska arkiv, något som i detta fall är av mindre betydelse. De viktigaste ryska primärkällorna har getts ut i engelsk översättning.

Den första volymen, *Ryska tiden*, behandlar perioden från slutet av 1700-talet då ryssarna först etablerade sig på den amerikanska kontinenten och fram till 1867 då Alaska genom köp övergick i USA:s ägo. De ryska besittningarna i Amerika förvaltades och exploaterades – det var framför allt päls handeln som var viktig – av ett särskilt handelskompani, Rysk-amerikanska kompaniet. Det var självfallet besvärligt att upprätthålla kontakterna mellan kompaniets huvudsäte i St. Petersburg och besittningarna på andra sidan jordklotet. Man räknade allmänt med att en resa sjövägen tog omkring 8 månader medan en färd landvägen genom Sibirien tog omkring ett halvt år. Det faktum att Ryssland inte var

någon sjöfararnation gjorde att det här fanns en nisch för finländsk företagsamhet. Många av Rysk-amerikanska kompaniets fartyg byggdes i Finland, framför allt på skeppsvarven i Åbo och finländska rederier och sjöfarare kom överhuvudtaget att spela en framträdande roll i trafiken på Stilla havet. Olin räknar med att många av dem som var sysselsatta i trafiken på Alaska och i kompaniets tjänst kom från sydvästra Finlands skärgårdsområden.

Enskilda personer, t.ex. de finländare (Etholén och Furuholm) som hann vara generalguvernörer i Alaska, eller grupper av personer, prästerna, sjöfararna, valfångarna o.s.v. ägnas särskilda kapitler. Olin utnyttjar dem skickligt som ett slags prismen som belyser livet bland våra landsmän på den amerikanska västkusten.

Bl.a. med tanke på Alaska-kolonins matförsörjning byggde ryssarna upp Fort Ross i norra Kalifornien något norr om San Francisco. Också här var en finländare, Karl Schmidt, en tid kommandant. Fort Ross kom aldrig att spela någon större roll men är idag i alla fall något av en turistattraktion.

En av de finländare som vid unga år kom till Alaska och senare gjorde en lysande karriär i Kalifornien var Gustaf Ferdinand Nybom, av Olin presenterad i kapitlet ”Skeppspojken som blev mångmiljonär”. För eftervärlden är Nybom mest känd som grundare av en stor vingård och med ett något förtyskat namn, Niebaum. I vindistriktet Napa Valley i Kalifornien finns fortfarande en väg uppkallad efter honom, ”Niebaum Lane”. Utav

de präster som tjänstgjorde i den lutherska församlingen i Sitka, kolonins huvudort, är Uno Cygnaeus, sedermera den ”finska folkskolans fader”, mest känd.

Guldrushen, den andra volymen i serien har under rubriken ”Det sista stora äventyret” och är egentligen en hel serie äventyrsskildringar. Vi rör oss här i huvudsak i en senare period, från omkring sekelskiftet en bit in på 1900-talet bland guldgrävare i Alaska och Yukon (Klondike). Det finns egentligen ett förvånansvärt rikt material bevarat om självupplevda öden och äventyr. Persongalleriet är stort och ett personindex hjälper en att hitta bland alla lyckosökare. Österbottningarna är väl företrädna.

Boken är full av dramatik, både skildringar av guldgrävarens strapatsfyllda liv och konflikter om inmutningar av nya guldfält. Det kanske mest fantastiska inslaget handlar om hur man i slutet av 1800-talet överförde en hjord renar från norra Skandinavien för att undsätta hungrande guldgrävare i Klondike.

Bland de några hundra finländare som deltog i guldrushen var det en handfull som lyckades bli verkliga rika. Mest kända är kanske bröderna Joutsen som donerade en betydande del av sin förmögenhet för att bygga upp det finska universitetet i Åbo.

De här böckerna om Alaska är en ny fin fjäder i hatten för Olin. De är, såsom framgått, väl dokumenterade. Volymerna är rikt illustrerade och vackert inbundna. Layouten är, såsom man vant sig vid när det gäller Olins böcker, mycket njutbar.

Sune Jungar

Pertti Virtaranta: Hauska tutustua

Amerikansuomalaisia tapaa-
massa. Suomalaisen Kirjalli-
suuden Seuran Toimituksia 651.
Toimittanut Jaakko Yli-Paavo-
la. Vammala 1996.

Pertti Virtaranta, Helsingin yliopiston suomen kielen emeritusprofessori, oli aktiivisimpina tutkijan vuosinaan murretutkija, jonka sydämessä ainakin hämäläismurteilla oli oma paikkansa. Ehkä tämä rakkaus oli samalla kotiseuturakkautta. Virtarantahan on Karkun poikia. Virtarannalla on tutkijana ollut myös toinen ”rakastettu”: suomen kieli, jota on puhuttu Suomen rajojen ulkopuolella. Virtaranta on tutkinut niitä suomen kielen versioita, joita on puhuttu esimerkiksi Tverissä, Itä-Karjalassa ja kaukana Lännen mailla, Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Virtaranta on tehnyt kolme tutkimusmatkaa suureen länteen ja tavannut näillä matkoilla satoja amerikan- ja kanadansuomalaisia. Vuonna 1980 tekemänsä tutkimusmatkan havainnot hän on koonnut kirjaksi, joka on saanut otsikon ”Hauska tutustua”. Tämä on tervehdys, jota sekä amerikkalaiset että kanadansuomalaiset ovat usein käyttäneet toivottaessaan vieraan tervetulleeksi.

Virtaranta kohtasi ensimmäisellä tutkimusmatkallaan vuonna 1965 lähinnä eläkeikään tulleita suomalaisia siirtolaisia. Vuoden

1980 matkan aikana siirtolaisia löytyi vielä paljonkin Kanadasta, mutta Yhdysvaltain puolelta löytyi tällöin lähinnä eläkeikään tulleita siirtolaisten lapsia, joista usein käytetään termiä toisen polven siirtolainen.

Tutkittaviensa kielestä Virtaranta käyttää nimitystä amerikkansuomi ja välttää termejä fingelska ja fingliska. Virtaranta arvelee, että viimeksi mainituilla termeillä on monen amerikkansuomalaisen mielestä halventava sävy. Mieleeni on kuitenkin jäänyt, että liikkuessani 1960-luvulla lännen mailla Pohjois-Amerikan suomalaisten joukossa oli paljon myös niitä, jotka olivat ylpeitä fingliskan puhujia, jotka halusivat suorastaan tuputtaa ”vanhasta maasta” tulleelle poikaselle omaa kieltään ja jotka kutsuivat omaa kieltään leikillisesti fingliskaksi.

Virtaranta käynnisti amerikkansuomen tutkimushankeensa todella viime hetkellä. Vuonna 1965 kielen osaajia oli kymmenin tuhansin, 15 vuotta myöhemmin vain rippeet. Epäilemättä vielä 1980-luvun alussakin löytyi silti vielä paljon niitä, joiden kielestä saattoi rakentaa vaikkapa amerikkansuomen kieliopin. Tänäpäin Pohjois-Amerikan eri alueille kehittyneen amerikkansuomen vertailu olisi jo lähes mahdotonta. Ja kun eletään vielä muutama vuosi eteenpäin, ovat amerikkansuomen rippeetkin lähes kadonneet. Amerikkansuomea tutkiessaan ja tallentaessaan Virtaranta ja hänen oppilaansa ovatkin siten tehneet todellisen kulttuuriteon.

Amerikkansuomi tuli allekirjoittaneelle tutuksi 1960-luvun puolivälissä. Tutustuin siihen siirtolaishistorian, en siirtolaisten kielen tutkijana. Muistan, miten minulta kysyttiin kymmeniä kertoja, mitä tehdään, kun ”pussataan peipipoki ronttiruumasta kitsiin”. Ensimmäisellä kerralla en kysymykseen osannut vastata, toisella kerralla vastasin oikein ja sitä seuraavilla kerroilla annoin kysyjälle itselleen kääntämisen ilon.

Virtarannan esitystä lukiessani tulvii vastaan sanoja, joita aikanaan kummastelin ja joiden sisältöä en aina heti ymmärtänyt-kään. Monista sanoista yksi opetettiin minulle toisin kuin Virtarannalle. Minnesotassa liikkuessani kuulin hunttaamisesta, trappäämisestä ja trappilainistakin. Viimeksi mainittu sana ei silloin ollut pyyntialue, josta Virtarannan muistelmateoksessa puhutaan. Trappilaini oli polku, jota varrelle viritettiin erilaisia ansoja ja pyyntirautoja.

Amerikkansuomen sanakirja on jo ilmestynyt ja Virtarannan ”koulukunta” on julkaissut tästä kielestä useita tutkimuksiakin. Oletan, että amerikkansuomen tutkimisessa olisi silti vielä mahdollisuuksia. Virtarannan ”Hauska tutustua” antaa hyvän pohjan aihepiiriin tutustuvalla. Kirja kertoo, millaisissa olosuhteissa ja miten koottiin ne äänitteet, joiden varaan tämän päivän ja tulevaisuudenkin amerikkansuomen tutkijan on työnsä rakennettava.

Reino Kero